

5. Economia Alternativa

L'economia alternativa, també anomenada *social* o *solidària* és un camp molt rellevant a l'hora d'observar noves tendències socials. Uneix un ampli ventall d'iniciatives que es basen en la democràcia, la solidaritat, la valorització dels treballadors i la introducció de les dimensions socials, culturals i mediambientals a l'economia.

Son experiències que neixen i s'articulen des de la societat civil progressista, solidària, contracultural o fins i tot obertament revolucionària. Però les seves propostes i inquietuds generen canvis en la gestió d'altres organitzacions i posen en qüestió moltes de les dinàmiques avui hegemòniques. Doncs el comerç *just*, les finances *ètiques* o les monedes *socials* ens permeten constatar que el comerç hegemònic és *injust*, que les finances *no són ètiques* o que les monedes oficials *no són socials*.

Les iniciatives de l'economia solidària duen a terme activitats que sovint complementen o substitueixen l'acció pública de les institucions, d'una manera directa o indirecta: les mútues de salut han omplert històricament l'absència de protecció pública en aquest camp; les cooperatives de consum promouen els productes ecològics i la sobirania alimentària; les d'habitatge, a més de resoldre aquesta necessitat, prioritzen l'estalvi d'energia i la construcció sostenible; moltes empreses de l'economia social estan compromeses amb els treballadors, les comunitats locals on actuen, el reciclatge o la democràcia interna. La banca ètica promou un desenvolupament sostenible en finançar inversions i activitats amb criteris socials i ecològics.

Per tant cobreixen funcions que se suposa que haurien de resoldre's des de les administracions públiques, però que massa sovint descuiden

i deixen en mans de la bona voluntat de l'empresa privada que, al seu torn només se sent obligada a fer beneficis i crear llocs de treball. O es deixa en mans del tercer sector i les ajudes assistencials que, a diferència de la majoria d'experiències de l'economia alternativa, depenen de finançament extern enlloc de tenir recursos propis i autogestionats.

Això és possible perquè, a diferència de les entitats del tercer sector com les ONG, associacions o fundacions, l'economia social treballa al mercat convencional amb una perspectiva empresarial i mercantil. Però s'autoimposa uns criteris cooperatius, solidaris i ecològics més restrictius que les que admet l'entorn capitalista en què inevitablement operen.

Sovint giren al voltant de moviments bioregionalistes, ecologistes, de relocalització, o bé de col·lectius amb problemàtiques específiques d'exclusió social com immigrants, discapacitats, desocupats, microcrèdits per a dones d'Àsia i d'Àfrica, etc.

El seu marc legal varia a cada país, incloent molts sectors, actors i iniciatives: fàbriques autogestionàries, cooperatives de consum, de serveis, de treball, d'habitatge, de crèdit o de salut; xarxes d'intercanvi, monedes socials; comerç just, finances ètiques, mútues de salut; associacions de consum responsable, empreses i xarxes de l'economia solidària, etc. A cada lloc prenen formes pròpies, que en alguns casos constitueixen bones pràctiques que es repliquen després amb adaptacions locals en altres indrets.

Creix també el nombre d'iniciatives impulsades des de les administracions públiques, sovint locals, que intenten afavorir que al seu territori es duguin a terme experiències d'economia solidària pels valors socials que aporten, i per la relocalització econòmica que generen.

La manca d'autors, escoles i estudis acadèmics en molts d'aquests camps obliga als emprenedors socials, idealistes i activistes que les impulsen, a substituir la teoria amb dosis d'imaginació, amb la pràctica i amb aquesta observació i rèplica d'iniciatives d'èxit fetes en altres llocs. No existeix, com al marxisme, un corpus teòric global i homogeni d'emancipació econòmica, sinó que aquest es va creant conjuntament amb cada nou projecte i amb els intercanvis d'infomació. Internet ha estat decisiu a l'hora de facilitar el coneixement i l'enxarxament d'aquestes experiències, moltes de les quals funcionen des de fa dècades.

Tots aquests moviments han treballat molts anys de manera autònoma per construir propostes consolidades i eficients en els seus camps i regions, i comencen a establir relacions i vincles cada cop més estrets a través de xarxes i organitzacions de segon nivell, que les agrupen i consoliden. Exemples d'això són les xarxes d'economia solidària (*Xarxa d'Economia Solidària* a Catalunya, la *Red de Economía Solidaria* a Espanya, etc.) entre les que destaquen la de França, Brasil o Itàlia. La majoria impulsades des de la societat civil, i en alguns casos, com amb la *Secretaria General da Economia Solidaria* de Brasil, des de l'Estat; però havent nascut durant el 3er FSM a Porto Alegre amb l'impuls dels col·lectius d'economia solidària al Fòrum. Aquestes xarxes treballen per enfortir i unir les experiències i iniciatives d'economia alternativa a nivell local i regional, i entre elles globalment a través de la creació de xarxes permanents d'ajuda i consum recíproc.

Observem de nou coincidències molt significatives entre les demandes històriques de l'economia social de democratització i cooperació a l'empresa, i moltes de les dinàmiques ja presents a l'empresa innovadora de la Societat del Coneixement.

5.1 Principis de l'economia solidària

El que distingeix l'economia solidària d'altres espais econòmics i el que uneix organitzacions tan diverses són els seus valors i principis. Una cèlebre frase de l'economia social ho resumeix bé: “la manera com fem les coses és més important que les coses que fem”. Que trobem també en altres camps relacionats, com en la presa de decisions per consens, al consum responsable o a la banca ètica.

El mètode i la finalitat, així com totes les seves repercussions, són indissociables del producte obtingut. A diferència de l'economia *no social*, la neoliberal, no es desentén de les repercussions socials de l'acte de consumir, sinó que aquestes conformen el nucli i la raó de ser de l'activitat econòmica. L'economia supera l'escissió que crea el capitalisme en aquest sentit i recupera un rostre humà.

Els integrants de totes aquestes experiències i projectes són conscients que exploren camins no caminats o caminats ben poc, on les possibilitats d'equivocar-se o fracassar són elevades. Però tot i així, prefereixen equivocar-se provant de crear mecanismes d'economia més humans, que haver de perdre part d'aquesta humanitat per tal d'encabir-se en les pautes de l'economia capitalista.

Són activistes pràctics i alhora teòrics, del primer al darrer en una cooperativa o xarxa d'intercanvi, que creen sabers i noves pràctiques amb la seva acció. Generant coneixement, experiències i la contrastació empírica d'aquestes propostes d'avenç social. Laboratoris vius de ciències socials avançades, sovint més presents al carrer que a les universitats. D'on neix coneixement sobre com avançar cap a models més justos i sostenibles de societat, començant a construir-los, i obrint nous senders per on hi caminin altres per construir conjuntament nous móns millors.

Un camp d'innovació social, per tant, on un dels objectius centrals és crear noves propostes que puguin ser replicades a altres indrets. Sent millorades, adaptades a regions i cultures diferents, innovant i reprenent el relleu d'experiències anteriors que potser han deixat d'existir; però que si han servit per inspirar-ne d'altres que segueixen camí, ha assolit bona part del seu objectiu. Doncs molt sovint els models clàssics en els que s'inspiren noves utopies, com els *falansteris* del SXIX, els *kibbutz* d'Israel, les comunitats *hippies* dels 60 o moments revolucionaris com el de 1936 a Catalunya han durat en realitat molt poc temps. Però han inspirat milers de noves experiències.

La **cooperació** és un altre dels valors centrals que uneix totes aquestes propostes, junt amb la *solidaritat*, el treball *horitzontal i en xarxa*; la *rotació i relació entre iguals de lideratges*, la *democràcia directa, circular o assembleària* i la presa de decisions a través del consens.

Altres valors fonamentals presents en l'economia solidària són les relacions de proximitat, amb un retorn a l'escala humana i local; la reciprocitat no únicament mercantil; la donació; la recuperació de les economies col·lectives ancestrals (els *comuns*, *commons* o *col·lectivitats*), la gestió compartida dels recursos, la sostenibilitat social o l'equitat en la distribució dels beneficis de les activitats econòmiques.

Consens. Recuperat de pràctiques ancestrals, en aquest mètode de presa de decisions no s'imposen les majories sobre les minories, sinó que cal arribar a un ple acord entre tots. La única votació és: "1. Accepto; 2. Rebutjo/Bloquejo; 3. M'aparto de la decisió". Implica més temps i dificultat per arribar a acords. Però a canvi, les decisions a les que s'arriba són més sòlides i democràtiques, i han estat analitzades més a fons des de diferents perspectives. També ajuden a treballar i posar en pràctica el diàleg, l'escolta i la cooperació; és a dir, el creixement o harmonització personal. I ens porta a pensar que l'alternativa, qualsevol decisió que no provingui d'un consens admès conscientment, implica algun grau de coerció.

Lectures recomanades

Comin, A. Gervasoni L. (2009). *Democràcia Econòmica. Vers una alternativa al capitalisme*. Barcelona. Fundació Catalunya segle XXI

Cattani, A. SR. (coord) (2003) *A outra economia*. Porto Alegre. Ed. Veraz
Revista **Nexe**, *Quaderns d'autogestió i economia cooperativa*.

5.2 Posicionament polític de l'economia social

Un altre aspecte central de l'economia alternativa és que recupera la dimensió política de l'economia. Això és molt rellevant quan aquesta es presenta avui com una ciència neutra i desvinculada de consideracions i implicacions polítiques. Enlloc d'això, com afirma Joao Lopes:

“Només es pot entendre la pretesa autonomia de l'economia en relació a la política, si admetem que una determinada visió política de l'economia s'ha convertit en dominant, i ha acabat naturalitzant-se com la única possible.”

L'economia social pot veu-re's des d'una òptica conservadora, com una forma d'assistència d'emergència davant de problemàtiques socials urgents. O bé, com en la majoria dels casos, des de posicionaments progressistes, com “l'*embrió* d'una nova societat postcapitalista que podria, en una conjuntura de canvi social, desplegar-se en la seva plenitud”¹. Un agent de canvi per a una transformació completa i radical, d'arrel, de les formes de gestionar, comprendre i imaginar l'economia, i amb ella, la societat.

Acostuma a estar emmarcada, de fet, en una cultura política que podríem considerar de caràcter *eco-libertari*, tot i que gairebé mai de forma explícita. Doncs no espera transformacions o ajudes de l'estat, el mercat o les institucions internacionals. Sinó que s'hi oposa, a través de la construcció d'eines creades de forma autogestiva i ciutadana que les permetin prescindir d'ambdós, l'estat i el capitalisme.

¹ Comín et al., *Democràcia Econòmica*

5.3 Pràctiques de l'economia alternativa

En l'ampli ventall d'experiències de l'economia social trobem nous models d'organització, així com noves formes de gestionar velles estructures, que generen aprenentatges i nous horitzons sobre com podria ser l'economia i la societat en el futur.

Dividim aquestes propostes en l'àmbit de la producció i el treball, i en l'àmbit del consum i les finances ètiques.

5.3.1 Producció

Els canvis que hem vist en l'organització del treball en el seu pas dels models *fordistes* i *tayloristes* cap a un *treballador cognitiu* i una *empresa-xarxa*, coincideix amb les reivindicacions de democràcia interna a les empreses, de llarga tradició a l'economia social i a les lluites obreres socialistes, comunistes i anarquistes. Hem vist com la *Revolució de la Informació* fa que l'empresa tendeixi cap a equips petits i relacions més horitzontals, reduint el pes de les jerarquies i empoderant el treballador. Un concepte molt proper al de la democràcia a l'empresa.

Democràcia a l'empresa

La *democràcia econòmica a l'empresa* (o *democràcia industrial* o *organitzacional*) ha estat una demanda llargament expressada pels treballadors, els sindicats, les lluites revolucionàries i els moviments socials de l'economia solidària.

S'entén que és necessària per poder parlar de democràcies consolidades, ja que a l'empresa és on passem la major part de les nostres vides, i és d'on prové la font de la sustentació de les famílies al capitalisme.

La democràcia econòmica a l'empresa es refereix a la capacitat d'*influir en les decisions* que afecten el treballador, podent *participar en les decisions estratègiques* de l'empresa, i aconseguint una *distribució més equitativa* dels beneficis de la seva activitat. També implica una *reducció de les jerarquies*, i mètodes de *formació i d'informació* que permetin a cada treballador poder prendre aquestes decisions amb ple coneixement de l'empresa i l'entorn econòmic.

Aquests valors poden generar, segons Lopes, nous eixos de competitivitat:

“Podem augmentar l'eficàcia de les empreses socials potenciant precisament els seus aspectes altersistèmics. Sabem que tant la implicació de les persones que treballen a l'empresa, com la seva cooperació amb les altres empreses i la comunitat, milloren la productivitat i la viabilitat molt més que l'individualisme, l'autoritarisme i l'alienació”.

El que sembla enllaçar amb el que Vázquez assenyala en relació amb la societat del coneixement:

“Actualment els líders fixen objectius i finalitats, però això és una ficció que protegeix el seu estatus. Cal multiplicar les decisions, construir estratègies de baix a dalt. Només es produeix innovació quan hi ha llibertat.”

Com apunta Vázquez és evident que els canvis en l'organització del treball a la Societat del Coneixement no alteren per ells mateixos l'essència del sistema capitalista:

“No canvia l'estructura de dominació i les formes de treball alienades. Les possibles formes de subversió a aquesta dominació

capitalista estan contingudes en el potencial transformador del treball cognitiu i *de les xarxes de cooperació que aquest desplega per a la seva realització*. Les condicions per a aquesta apropiació i empoderament ja venen donades per la naturalesa del treball cognitiu, si bé encara integrades en la lògica del capital. Només cal contextualitzar-les i teoritzar-les com una forma essencial d'alliberament”.

Internet i la Societat del Coneixement s'han convertit en una de les majors eines de democratització. No resol per ell mateix, lògicament, estructures de dominació i explotació seculars. Però permet que l'accés d'un jove bolivià de família humil, per exemple, al més avançat de la societat del coneixement, sigui molt més viable que aquest mateix accés al més avançat de la societat industrial o acadèmica abans d'Internet. També dintre de l'empresa, les TIC i l'empresa en xarxa poden generar majors graus de democràcia organitzacional.

Trobem els majors graus de democràcia industrial a les empreses cooperatives de tipus autogestionari, seguides per les cooperatives en general, les societats laborals, fins arribar a les diferents modalitats d'empresa capitalista. La naturalesa democràtica de les quals varia també segons tipus i mida, sent generalment més democràtiques les de tipus familiar, petit i mitjà, que les grans corporacions. Tot i així, aquestes poden comptar amb sindicats forts que hagin aconseguit millores laborals més difícils d'obtenir en empreses més petites.

Sindicalisme

Històricament el sindicalisme ha estat la forma d'organització bàsica per a la democratització de les empreses. Altra cosa és el que un o altre sindicat hagi pogut aconseguir, en funció de factors, com la repressió patronal o estatal, les instrumentacions polítiques o les relacions de forces en cada conjuntura històrica. També sembla clar que aquest tipus d'organització no ha sabut adaptar-se i reinventar-se al mateix ritme en què ho han fet les empreses, el mercat laboral i la societat.

Lacalle² entén que els sindicats, per la seva gestació i contribució a la democràcia en el conjunt de la societat, han estat tradicionalment les institucions més democràtiques de la història del capitalisme. A més de provar d'aconseguir nous drets de ciutadania i la implantació universal dels drets avui legalment reconeguts a tots els treballadors, aporten una tercera demanda rellevant: l'ampliació dels drets a nous camps de participació en l'organització del treball: sistemes d'autogestió, cogestió o intervenció en els plans de viabilitat i futur, entre d'altres.

El primer sindicat apareix a Catalunya a mitjan SXV amb l'anomenat *Gran Sindicat Remença*. Amb el seu lema *el temps de la servitud ha acabat*, aconsegueix organitzar-se de forma eficaç en la lluita dels pagesos contra els abusos del feudalisme, arribant a posar fi als anomenats *mals usos*. Un d'ells la *remença*, el pagament de grans quantitats per alliberar-se del mas de l'amo al que estava sotmès el pagès. Posant fi així al feudalisme 3 segles abans de la Revolució Francesa.

A l'època moderna Catalunya també destacà amb la construcció de propostes socialment avançades quan va construir l'expressió més completa i singular de revolució comunista llibertària al món, el 1936. Organitzant una societat industrial i rural des de les empreses, els

---

²*Democràcia Econòmica*, Comin et al., 2009

pobles i els sindicats, amb nous models de democràcia que reconciliaven llibertat i igualtat en una economia socialitzada, sense estat ni capitalisme. Com veurem en observar les col·lectivitzacions industrials, una de les majors conquestes d'aquest procés revolucionari de 3 anys.

CNT, Confederació Nacional del Treball.

Sindicat hegemònic a Catalunya entre el 1920 i 36, de caràcter anarco-sindicalista. Agent central de la Revolució Social de 1936. En aquest cas no és un sindicat creat per exigir reformes en les condicions de treball sinó per dur a terme una revolució social que subverteixi completament aquestes relacions, i socialitzi la propietat de la riquesa i dels mitjans de producció. El *Comunisme Llibertari*, com el que es dugué a terme el 1936 a Catalunya i part d'Espanya.

Empreses participatives.

Així com la democràcia política no s'hauria de limitar només a votar cada 4 anys sinó a molts més aspectes de la vida, també a l'empresa, la seva qualitat democràtica no es basa només en la presa d'algunes decisions en assemblea, sinó en una participació continuada en la seva gestió. Això ve condicionat per:

“L'accés als mètodes de participació, a la informació necessària per poder prendre decisions, i per la claredat i transparència en les normes de funcionament i les responsabilitats de cada treballador”³. “Quan el poder es distribueix en diversos nuclis de gestió i en equips semi-autònoms es crea un terreny de joc propici per la comunicació, on es pot definir col·lectivament el projecte i les seves prioritats estratègiques. Amb un procés de diàleg i reflexió permanent que es modifica a mesura que noves necessitats, possibilitats, perspectives i treballadors s'integren a l'organització”⁴.

Aconseguir generar aquests majors graus de participació, era difícil fins fa pocs anys. Però avui les TIC faciliten enormement aquestes transformacions, que ja trobem de manera imprevista i informal a moltes empreses. Es tracta tan sols de *dur l'empresa a la xarxa*, introduint-hi eines ja tan comunes i quotidianes a les nostres vides com *blogs, xats, webs, nings, whatsup, fòrums virtuals, twitter, you tube, Facebook o Moodle*.

El simple fet de traslladar a l'empresa algunes d'aquestes eines, així com d'altres específicament orientades a la gestió empresarial, permet establir mecanismes de comunicació en xarxa i instantanis. El rol molt més participatiu, interactiu i horitzontal que ja tenim a casa amb

---

³ del Rio, Enrique (2006), Revista Nexa, 17

⁴ Lopes, Joao (2004)

Internet pot traslladar-se a l'àmbit de la gestió empresarial, tornant-la més eficient.

Tot indica, que aquesta obertura, no només cap a dintre de l'organització, sinó, com hem vist a la *wikinomia*, també cap enfora, pot crear avantatges competitius rellevants a les noves *empreses intel·ligents* ben adaptades a la Revolució de la Informació. Alhora que amplia i fa més viable tècnicament la democràcia econòmica.

Per tant, les empreses que són alhora *intel·ligents* i *ètiques* optimitzen clarament el seu potencial en combinar-se ambdós factors de manera òptima. El que no es dona en corporacions innovadores com les que hem vist amb *Google*, la *Wikinomia* o el *capitalisme netàrquic*, on la dimensió política i social cooperativa no existeix més que en un ús instrumental de les TIC per optimitzar beneficis corporatius. Sense reduir les iniquitats pròpies del capitalisme que sí es redueixen de forma natural, en canvi, al cooperativisme i als moviments per la cultura lliure.

Cooperativisme

Les cooperatives de treball són empreses gestionades democràticament pels seus socis, que són alhora els treballadors i els propietaris de l'empresa. No es tracta d'un nou model d'organització, ja que sorgeixen a la primera meitat del segle XIX, prenent força entre el 1850 i el 1950, però és un model que aporta encara avui moltes innovacions en la manera d'entendre l'empresa convencional.

Entenem generalment per cooperatives les de treball, on s'organitza la producció i l'auto-ocupació. Però també es constitueixen moltes cooperatives per organitzar l'accés a serveis i consum com l'habitatge, el crèdit, l'educació o l'alimentació. L'èxit econòmic no es medeix només amb els ingressos monetaris aconseguits, sinó també amb la resolució conjunta de necessitats socials, culturals i econòmiques comunes.

Ens centrem aquí en les cooperatives de treball, que constitueixen un model d'empresa democràtica per la seva pròpia naturalesa. Això fa que la seva estructura sigui molt propera a les dinàmiques de democratització que hem vist a les empreses innovadores a la Societat del Coneixement. El que permet pensar que poden recuperar la seva importància com a fórmula empresarial més democràtica i alhora estratègica.

Ja hem vist que la *cooperació* i l'*horizontalitat* són elements centrals entre els treballadors de les noves empreses de la Societat del Coneixement. Això és el que trobem de manera natural a tota cooperativa, com el seu propi nom indica, on tres aspectes centrals les converteixen, inevitablement i per la seva pròpia estructura, en organitzacions més democràtiques que les empreses convencionals:

1. El **repartiment dels beneficis entre els treballadors** després de la reinversió en l'organització. Això converteix els treballadors en copropietaris de l'empresa, és a dir, del seu propi lloc de treball, enlloc de ser propietat d'un empresari. Cada treballador aporta una *quota part* que constitueix el capital conjunt de l'empresa.

2. La capacitat de **participació en el disseny de les estratègies i decisions** de l'empresa. Tot treballador associat té veu i vot, amb independència del capital aportat.

3. El fet que els propis treballadors controlin les direccions fonamentals de l'empresa fa que puguin actuar per garantir la seva continuïtat i que hi hagi menys possibilitats de patir deslocalitzacions poc justificades.

Això fa que tota cooperativa, tot i que opera en un marc capitalista que dificulta el desplegament del seu ple potencial social i cooperatiu, constitueixi un model diferent d'organització empresarial, amb un nivell superior de democràcia interna. Que ens fa pensar sobre el què és i el què podria ser tota empresa.

A les cooperatives, de la mateixa manera que al *treball cognitiu*, l'eix central es desplaça del *capital* al *treballador*. Aporten, a més, un valor afegit en generar auto-ocupació estable i de qualitat, i permetre als ciutadans tenir una influència directa sobre els assumptes del mercat que els afecten directament, com el treball. I en altres tipus de cooperatives de consum, l'habitatge, la salut, l'educació o el crèdit. Especialment quan es tracta de demandes bàsiques que el mercat i l'estat no aconseguen viabilitzar.

Definició de les cooperatives.

L'ACI defineix la cooperativa com “una associació autònoma de persones que s'uneixen de manera voluntària per satisfer les seves necessitats i aspiracions econòmiques socials i culturals en comú, mitjançant una empresa de propietat conjunta i de gestió democràtica.”

Els set principis cooperativistes

1. Adhesió voluntària i oberta
2. Gestió democràtica per part dels seus membres.
3. Participació econòmica dels socis.
4. Autonomia i independència de governs i altres empreses.
5. Importància de l'educació, la formació i la informació. Tant internament com fora de la cooperativa.
6. Cooperació entre les cooperatives en totes les escales geogràfiques i àmbits: l'econòmic, social i cultural.
7. Interès per la comunitat.

Entre els valors cooperativistes trobem també la solidaritat, l'ajuda mútua, la igualtat, la democràcia participativa o assembleària i la preocupació per l'entorn social i ambiental. Sovint participen en sectors de mercat que autors com Agustí Chalaux entenen que haurien de pertànyer a una altra esfera de mercat, de tipus social i reproductiu: salut, alimentació, educació, habitatge, etc. Però trobem tota mena de cooperatives: agràries, marítimes, d'assegurances, de consumidors, de crèdit, d'ensenyament, d'habitatge, sanitàries, mixtes, integrals, etc.

Avantatges competitiu de les Cooperatives

a la Societat del Coneixement

L'empresa cooperativa té en la seva pròpia naturalesa aspectes o virtuts que les empreses capitalistes proven d'aconseguir amb progra-

mes d'estímul dels treballadors perquè sentin com a seva l'empresa, quan econòmica i democràticament pot estar lluny de ser així.

La participació i la cooperació entre els treballadors, que hem identificat com vectors de desenvolupament decisius a les empreses innovadores de la societat del coneixement, són més fàcils de trobar entre els treballadors d'empreses que la senten com a seva, com passa naturalment en tota cooperativa, en ser aquesta la seva realitat econòmica, jurídica i organitzacional.

Això genera un grau emergent de compromís del treballador, el que afavoreix una relació molt més activa i participativa. I hem vist com aquestes són actituds fonamentals entre els nous treballadors de tipus cognitiu. Això es tradueix en majors graus de productivitat en relació amb una empresa capitalista del mateix ram i escala, com han demostrat diversos estudis. Un altre avantatge competitiu de les cooperatives és el seu major arrelament al territori i la seva dimensió ciutadana i popular.

APOSTA: Cooperativa de segon grau que compleix el paper d'escola de formació sobre cooperativisme. www.aposta.coop

ANTEAG: L'any 2004 es va crear a Brasil l'*Associació Nacional de Treballadors d'Empreses Autogestionades*, que actua al sector de les indústries autogestionàries o controlades per treballadors, oferint formació i ajuts tècnics. En molts casos es tracta d'empreses que han fet fallida i han estat recuperades pels propis treballadors.

COL·LECTIU RONDA: Ha ajudat a recuperar moltes empreses per a que funcionin de forma cooperativa. www.cooperativasdetreball.coop

Associació Internacional de Cooperatives: www.ica.coop

La democràcia econòmica a les empreses intel·ligents

És interessant observar com algunes grans corporacions apliquen dinàmiques de gestió i valors empresarials que fins fa poc trobàvem només als sectors de l'economia social. Valors com la cooperació, la participació i la revalorització del treballador o majors graus d'igualtat.

Revelant-se, com en el cas de *Google* i en moltes altres iniciatives empresarials joves i dinàmiques, com una de les claus de l'èxit de la seva gestió innovadora. *Google* no és, com sabem, una empresa de l'economia solidària. Tot i així introdueix, encara que sigui parcialment, dinàmiques de democratització a l'empresa semblants a les que molts moviments socials i polítics han reivindicat durant dècades.

Hem vist com l'augment del nombre d'individus a l'organització que contribueixen aportant coneixement i formes de comunicació eficients, fa que, per tal de millorar la bona marxa de l'empresa, es promoguin dinàmiques de treball més lliures, igualitàries i horitzontals. La necessitat d'aconseguir formes eficients de comunicació les porta a reduir les jerarquies per evitar entorpir la seva fluïdesa orgànica. Canvien els tipus de relacions i els mecanismes de distribució del poder a l'empresa.

Aquests nous enfocaments, que hem vist en els canvis introduïts per la Revolució de la Informació, busquen també un major compromís del treballador amb l'organització. En alguns casos de manera honesta, com passa a les organitzacions de l'economia social i al cooperativisme; i en altres de manera més dubtosa o parcial, com en les estratègies d'algunes grans cadenes de distribució com *Carrefour*, *Tesco* o *Auchan*, que ofereixen participacions que oscil·len entre el 2 i el 4% de l'empresa per als seus aproximadament 200.000 treballadors⁵. Això no aporta

---

⁵ Esther Vivas, Xavier Montagut. (2007), *Supermercats no Gracies*. Barcelona Ed. Icaria

gaire democràcia organitzacional ni un millor repartiment del valor generat conjuntament. Al contrari, poden ocultar el tipus de relació real entre el treballador, la tasca realitzada i el resultat final corporatiu.

D'igual manera, el model japonès dels *keiretsu*, que es basa en una forta fidelitat del treballador a l'empresa, que arriba a integrar com a part de la seva família en molts casos durant tota la vida, pot ser vist com un pas endavant cap a models més humans i comunitaris de gestió empresarial. O bé al contrari, com formes més completes i sofisticades de dominació sociolaboral capitalista de tipus paternalista i de control i submissió del treballador.

Als *keiretsu* hi ha salaris vinculats a l'antiguitat; bonificacions substancials lligades als beneficis corporatius i una gran participació del treballador en la presa de decisions. Es tracta, en tot cas, d'un model molt diferent a l'occidental, i que ha estat una de les bases de l'espectacular creixement econòmic del Japó des de la postguerra fins als anys 80.

També veurem tot seguit com el concepte de *Responsabilitat Social Empresarial* (RSE) fa unes passes en el mateix sentit, si bé genera dubtes, en molts casos, sobre la seva honestedat, integritat i finalitat.

En qualsevol cas és evident, i amb les TIC més encara, que les motivacions psicològiques són tant o més importants que les de tipus material o econòmic a l'hora de treballar de forma apropiada, compromesa i eficient en tota empresa o organització. Aquest esforç per aconseguir que el treballador valori l'empresa i el seu treball, resulta innecessari a les cooperatives i és molt menor a les empreses democràtiques. O en les que, fins i tot sense deixar de tenir una estructura i dinàmiques plenament capitalistes, són més socials o respectuoses amb els treballadors.

El cas de Mondragón

Un dels grups cooperatius de major èxit i repercussió és el de **Mondragón Corporación Cooperativa** (MCC). Tot i no ser una organització nova, ja que els seus orígens es remunten a 1956, i tot i estar patint una profunda crisi econòmica i, segons moltes veus crítiques, també dels principis fundacionals, segueix sent un model innovador i un referent a escala global.

Constitueix un exemple singular d'inter-cooperació entre cooperatives laborals del País Basc de tipus majoritàriament industrial que ha aconseguit crear un poderós grup econòmic, articulat entorn d'una caixa d'estalvis comuna: *Caja Laboral*.

L'eix central d'aquesta experiència el trobem en els forts teixits socials de la iniciativa, que es basen en les xarxes comunitàries cooperatives tradicionals en la cultura basca, on la majoria dels socis treballadors viuen aprop i comparteixen els mateixos objectius.

Mondragón dóna treball actualment a 70.000 persones entre cooperativistes i assalariats, la meitat d'ells a Euskadi, que treballen en 120 cooperatives diferents i 39 filials arreu del món. MCC és el 7è grup industrial de l'estat espanyol dedicat a la producció de components d'automoció i equipament industrial, béns d'equip, màquines, eines, etc.

També compta amb un grup de distribució encapçalat per **Eroski** i **Consum** que el 2010 superava *El Corte Inglés* en facturació i en el rànquing mundial de les cadenes de distribució.

Organització

La característica més destacable de MCC és la naturalesa democràtica de les seves cooperatives. Existeixen tres àmbits de participació: en la

propietat, en els *beneficis* i en la *gestió*. Els treballadors es reuneixen com a mínim un cop l'any a l'*Assemblea General*. Escullen (a través del sistema d'una persona un vot) un *Consell Supervisor* que escull la direcció de l'empresa. Un *Consell Social* que supervisa els assumptes que afecten directament el benestar dels treballadors, i un *Consell de Control* que recull i verifica la informació per a l'*Assemblea General*.

Actualment, degut a la pèrdua de treballadors especialitzats davant d'ofertes de competidors, s'ha ampliat l'escala salarial d'1 a 3 amb què es va començar fins a una d'1 a 7. Sent encara molt menor a la que trobem en empreses capitalistes de dimensions similars.

Caja Laboral Popular

Una de les innovacions organitzacionals més destacables de MCC és la creació d'una xarxa d'institucions de suport, que giren al voltant de *Caja Laboral*. També anomenada el “banc dels treballadors”, constitueix un model precursor de banca ètica, que inverteix amb criteris socials a la regió, impulsant la innovació empresarial i la relocalització industrial.

En resoldre de forma conjunta i cooperada la necessitat de finançament, s'han generat forts llaços socials i estratègics entre les cooperatives que no existirien si s'haguessin dirigit a un altre tipus de banca. Aquest accés a crèdit constituïa des de l'inici una necessitat intrínseca en un sector industrial com aquest, que va començar produint tota la gamma d'electrodomèstics senzills per proveir a un mercat espanyol autàrquic i desabastit.

Aquesta banca comunitària, a més de ser decisiva a l'hora de finançar les cooperatives, serveix de nexa d'unió, aporta assessorament tècnic i financer, ajuts en la creació de noves empreses i pren partit i es responsabilitza pels interessos de la regió a llarg termini.

Mondragón resol per tant diverses necessitats alhora: necessitats d'ocupació laboral, de formació, possibilitat de tenir quadres tècnics i enginyers formats a la regió i accés a crèdit per engegar noves iniciatives de tipus cooperatiu. Aquests eixos són els que generen els llaços entre una multitud d'iniciatives autònomes, sent la *Caja Laboral* qui les enllaça. Actualment té prop de 100 sucursals per tot el País Basc i és el 14è major banc de l'Estat Espanyol.

Un model cooperatiu d'èxit, arrelat i global

MCC constitueix, tot i l'actual crisi en què es troba, un model interessant d'integració cooperativa, diferent de la *integració vertical* o del *capitalisme cooperatiu* de les *Grans Corporacions de Distribució Alimentària* (GDA)⁶. Amb vincles socials i elevats graus de democràcia industrial, que s'han mostrat com elements estratègics molt favorables. Amb un creixement del 10% anual, la capacitat de creació i manteniment de llocs de treball de les cooperatives del grup supera el de les empreses capitalistes equivalents. Cada any crea un promig de 1.000 llocs de treball nous, preferentment com a socis cooperatius, amb unes condicions i una estabilitat laboral superiors a les del seu entorn laboral.

És rellevant, més enllà de l'èxit comercial i de la fidelitat als principis originals, observar com una estructura basada en la cooperació ha aconseguit construir una organització empresarial d'èxit, de grans dimensions i actuació global. Mostrant la capacitat del cooperativisme de generar propostes a gran escala.

Ha creat també un nou tipus d'encaix entre l'economia global i una idiosincràsia nacional pròpia i singular, el que permet arribar a conclusions positives sobre les possibilitats de combinar de forma eficient el respecte al món i la cultura local, la diversitat i la capacitat d'influència i gestió econòmica global.

⁶ *Xarxes Alternatives de Distribució Alimentària*, op.cit.

Col·lectivitzacions i Col·lectivitats de 1936

El 19 de juliol del 1936, els treballadors de Catalunya i d'altres parts de l'Estat Espanyol, organitzats al voltant del sindicat anarquista CNT van respondre a l'aixecament feixista del General Franco amb tot el contrari: una revolució de caire comunista llibertari o anarquista.

En pocs dies, bona part dels propietaris de les grans fàbriques i camps, la majoria afins a l'aixecament feixista, marxaren al bàndol franquista o foren represaliats per la justícia revolucionària. Fàbriques i grans explotacions agràries quedaren de sobte abandonats i començaren a ser gestionats directament pels treballadors, amb models de propietat col·lectiva, municipalitzada o socialitzada. Així com moltes petites i mitjanes explotacions agrícoles i empreses, de forma voluntària, tret de casos específics.

S'inicià aleshores una inèdita gestió directa dels pagesos i els treballadors industrials dels seus llocs de treball, passant a disposar de la propietat social dels mitjans de producció, col·locats al servei del conjunt de la societat i les necessitats de la guerra antifeixista.

S'encunyà el concepte de *Col·lectivitzacions (i Col·lectivitats Agrícoles)* en oposició al de *nacionalitzacions* que s'havia donat a gairebé tota la resta de revolucions socials al món, on és l'estat revolucionari el que gestiona les indústries i l'economia. Aquí, enlloc de l'Estat, era la comunitat, el sindicat, la fàbrica o el poble el que gestionà l'economia i el treball, especialment fins el maig de 1937.

Aquesta revolució, que autors com Víctor Alba consideren la única que transformà veritablement l'estructura social, enlloc de transmetre el poder d'un grup social a un altre (com a la URSS o a Xina), hagué de combatre únicament el feixisme espanyol i internacional. També fou el

primer escenari d'un combat aferrissat amb l'estalinisme, que no permetia altres exemples de revolució que no seguissin el seu model centralitzat, estatista i autoritari.

En aquesta Revolució Social no calia prescindir, com a l'URSS, de la *llibertat* per assolir la *igualtat*; ni, com al capitalisme, de la *igualtat* per assolir la *llibertat*; sinó que llibertat i igualtat es donaven alhora (en el tràgic context de Guerra Civil). Hagué de combatre també les repúbliques democràtiques per l'aïllament i la manca de suport a la República i la Revolució Espanyola, mentre Franco rebé el suport militar actiu de Hitler i Mussolini.

Tot i així, els anarcosindicalistes, aleshores majoritaris entre proletariat català després de 70 anys d'organització i formació cooperativista llibertària, van aconseguir unes realitzacions que encara avui resulten avançades als nostres temps. Es construí un model d'organització sociolaboral que supera amb escreix totes les propostes aquí esmentades de democratització del treball i l'economia.

Prova de l'èxit de les col·lectivitzacions industrials (en un context tan desfavorable com la crisi econòmica mundial dels 30 i una guerra civil i el creixent feixisme global), fou el comentari de l'alcalde franquista de Sabadell en retornar les fàbriques a alguns capitalistes catalans: “no se quejen, que se les han dejado mejor de lo que estaban”. Efectivament, el fet que els treballadors gestionessin els seus propis llocs de treball va portar a la creació de moltes millores en qüestions com la higiene al treball, espais per cura de nens, menjadors, ventilació, innovacions tècniques, agrupació de maquinària de fàbriques diferents, etc.

A més de les millores en drets laborals i salaris igualitaris, que es distribuïen en funció de les necessitats familiars dels treballadors i la guerra. Millores laborals que encara avui no hem tornat a assolir.

Trobem a les *col·lectivitzacions industrials* i les *col·lectivitats agrícoles* moltes similituds parcials amb varies de les propostes que hem vist. I molts aprenentatges i nous horitzons oberts per aquesta utopia posada en pràctica, plenament durant un any, i amb més entrebancs i dificultats els dos següents de guerra.

La seva sola existència genera profundes preguntes històriques i filosòfiques: ¿Hauria estat viable aquell experiment social si no hagués hagut de combatre alhora les forces polítiques més poderoses i genocides del SXX, el feixisme i l'estalinisme, així com l'abandó còmplice de les democràcies occidentals? ¿Existeixen mancances o errors interns i immanents que inviabilitzen una utopia d'homes i dones lliures i iguals? ¿O bé fou inviable per la implacable força militar dels seus enemics, molt més poderosos? ¿Com haurien funcionat aquestes experiències amb els actuals mitjans de comunicació? Seria avui possible? ¿Encaixen millor aquestes propostes i realitzacions a la Societat del Coneixement o a la nova era de la creativitat que encetem, que al capitalisme industrial del 1930, en plena crisi econòmica global?

L'economia col·lectivitzada o socialitzada és l'horitzó màxim al que aspiren moltes propostes de l'economia alternativa i social, de l'ecologisme i de moviments per la cultura lliure. Una utopia que, en el cas d'Espanya, la victòria militar feixista, la llarga dictadura de Franco i la consolidació en democràcia de les seves conquestes, enterrà en l'oblit. Per com suposa encara un qüestionament subversiu i un trencament radical dels mites que funden l'actual meta-relat social: la propietat, el poder, el capital, les jerarquies, la política representativa, l'esglèsia; o fins i tot Deu, que, a conveniència del manteniment dels ordres socials oligàrquics, sembla més aviat un monarca o el propietari d'una empresa. I que és, per a l'anarquisme, tan sols una xarxa de vida, la Natura; on Deu deixa de ser *Ell* i passa a ser *Nosaltres*.

Els 40 anys de feixisme i els 40 més d'oblit i amnistia jurídica, política i històrica del feixisme espanyol, fan que aquestes grans conquestes de tot un poble formin part encara de l'oblit dintre de l'oblit de la guerra civil.

Però aquesta experiència conté avui, en combinar-se amb les innovacions que estem veient, i un cop extretes del context de guerra civil en què es va donar, una possible alternativa d'organització socio-econòmica. Doncs la memòria es pot distorsionar, però els fets i la realitat del que ocorregué resisteix a un complet oblit; no pot esborrar-se de la història i de la llarga aventura humana el que suposà. Queden al'espera del moment històric apropiat per reaparèixer, revisar-se adequadament i poder ser enteses plenament. Quelcom necessari en propostes que, com aquesta, s'avancen segles potser al temps ideal per la implementació del que es proposa.

L'amnistia jurídica que es va concedir al feixisme espanyol i la seva construcció socio-econòmica no hauria de portar a una amnistia o amnèsia històrica, política i moral del que succeí. I menys encara privar-nos d'idees, de l'observació d'exemples i de l'imaginari que obren.

El *curt estiu de l'anarquia* ens permet encara imaginar com podrien ser altres models radicalment diferents d'organització social, i suposa un model extrem i radical de democràcia econòmica.

Llibres recomanats

Orwell, George. *Homage to Catalonia*

Kominski, Edward. *Ceux de Barcelone*

H.M Eizemberger. *El corto verano de la anarquia*

Castells, Antoni. *Les Col·lectivitzacions a Barcelona 1936-39*

Càrdaba, Marciano. *Campesinos y Revolución en Catalunya*

5.3.2 Consum

A les democràcies actuals, la condició de *ciudadà* està sent relegada cada cop més a la d'un mer *consumidor*. Els drets humans, aprovats a la majoria dels països, veuen restringida la seva aplicació real per l'accés econòmic dels ciutadans a recursos bàsics com l'alimentació, l'educació, la sanitat o l'alimentació. Aquests drets fonamentals poden aconseguir-se, en un món capitalista, només si es tenen els diners per accedir-hi i si resulta rendible a les empreses que es dediquen a aquests sectors. O bé si es té la sort de formar part del 20% de la població mundial que viu en algun dels pocs països amb un estat del benestar desenvolupat.

És per tant l'economia, no la política, i dins d'ella, les empreses, les que determinen en gran mesura les estructures socials i polítiques de les societats, i l'accés -o no- als drets fonamentals, garantits formalment a la majoria dels països. Empreses que obtenen poder polític amb el pes econòmic atorgat per milions d'actes de consum individuals.

En aquest context capitalista, el consum constitueix una forma d'acció política. Tant quan s'expressa de forma conscient i explícita (al *comerç just* o al *consum responsable*), com quan es fa de forma inconscient, reforçant les empreses dominants. La compra és, de fet, un vot que legitima unes determinades formes d'entendre l'economia i la societat. Podent dirigir-se a grans corporacions que no respecten drets laborals i ambientals, ampliant, reforçant i legitimant aquestes pràctiques; o bé al contrari, recolzant empreses que sí ho fan.

Un consum responsable

Els col·lectius de consum responsable entenen que no es pot exigir democràcia a les empreses si no s'exerceix i es fomenta la democràcia des del consum. Si el nostre consum admet pràctiques no democràtiques, aquestes seran admeses. Si deixen de ser-ho, sens dubte es produiran canvis en el mateix sentit.

La pràctica d'un consum conscient i responsable introdueix criteris en la compra que van més enllà dels que generalment condicionen l'elecció d'un o un altre producte: preu, coneixement a través de la publicitat, i qualitat, partint de factors aliens a la sostenibilitat.

Al consum responsable entren en consideració les formes d'extracció i elaboració del bé que consumim, els residus generats en la producció, les condicions laborals, els envasos, el consum energètic requerit o la durabilitat del producte. Es tracta, com diu una frase cèlebre dels grups de consum responsable, de “viure senzillament, per tal que d'altres senzillament puguin viure”.

Des de finals del SXIX han aparegut a tot el món associacions i cooperatives de consum ecològic o responsable, tant per garantir aquests criteris com per facilitar l'accés a determinats béns o serveis. La dificultat d'adquirir béns i serveis bàsics com la salut, l'habitatge o els aliments ecològics a través del mercat ha portat molts ciutadans a associar-se per tal de construir, de manera col·lectiva, mecanismes que permetin accedir-hi més fàcilment. Aquesta és la raó de ser de les cooperatives de consum de tota mena, des de les d'alimentació ecològica fins a les d'habitatge, salut, crèdit o educació. Iniciatives que intenten configurar, des de l'acte concret del consum, un model alternatiu de producció i distribució.

Cooperatives de consum

Les cooperatives de consum són grups de consumidors, organitzats legalment com *cooperatives mixtes* o *associacions*, que s'uneixen per adquirir béns o serveis amb millors preus i condicions.

A més de tenir les característiques de les cooperatives de treball que ja hem vist: valoració de les persones per sobre del capital, gestió participativa, inversió dels excedents a la mateixa cooperativa, etc., les cooperatives de consum poden limitar-se a l'objectiu d'obtenir bons preus per als productes, o bé buscar altres valors afegits en el seu consum. Com ara conèixer l'origen o la certificació ecològica o social dels béns, participar en el seu disseny, mantenir contacte amb els productors, adquirir productes amb criteris laborals específics, etc.

El cooperativisme de consum agrupa avui més de 1.200.000 famílies a l'estat espanyol, amb experiències rellevants als sectors de l'alimentació, els llibres i material escolar, la sanitat o el consum d'energia. Trobem a Catalunya un interessant exemple de cooperativa de llibres i material escolar i d'oficina: *Abacus*, amb 40 anys d'història i una dimensió considerable i que permet als seus socis adquirir llibres a preus més reduïts. O la més jove *Som Energia*, que garanteix l'origen ecològic de l'energia que es consum. O *Coop57*, una cooperativa de crèdit per finançar projectes d'economia social.

Les **cooperatives de consum agroecològic** constitueixen un cas destacat i singular de cooperativisme de consum, que està cobrant molta força en l'actualitat. A Catalunya aquesta proposta s'ha estès molt entre 2005 i 2015, i en trobem actualment més de 120. Es coneixen com cooperatives de consum, les *cofes*, tot i que la majoria es constitueixen legalment com associacions.

Són experiències molt locals i sovint reduïdes, amb no més d'unes 30 unitats familiars, que s'organitzen de manera molt semblant a les AMAP. Però en aquest cas se centren més en l'accés a productes ecològics a un preu més reduït, que en el manteniment actiu de les granges. No s'ajuda el productor, per exemple, mitjançant el pagament per avançat de tota la temporada, com als AMAP, sinó que es compra setmanalment la seva producció, sovint a diversos productors, sempre de proximitat, ecològics i de granges petites i mitjanes, familiars o cooperatives.

Existeix una federació a nivell català *EcoConsum*, que les ajuda a l'hora d'adquirir els productes i organitzar-se de manera eficient. *EuroCoop* treballa en el mateix sentit a nivell europeu. I la Cooperativa Integral Catalana (www.cooperativa.cat) organitza un sistema de distribució d'aliments a nivell nacional amb moneda social.

Horts comunitaris

Una nova pràctica que sorgeix de la permacultura i en alguns casos de cooperatives de consum agroecològic són els horts comunitaris, on els veïns poden treballar unes hores i aconseguir a canvi alguns dels productes conreats col·lectivament. Funcionen com associacions i amb formes de gestió properes a les cooperatives de consum agroecològic. Generalment la única obligació dels usuaris és fer cultius 100% ecològics, i les parcel·les són gestionades individualment o de manera col·lectiva durant un temps determinat, de forma rotativa. Els seus usuaris gairebé mai són els propietaris de l'hort, que acostuma a pertànyer a una associació, un organisme públic o un privat que el cedeix en molts casos temporalment. O bé *okupat* també temporalment en ser terrenys en desús o abandonats.

La majoria són experiències impulsades i gestionades des de la societat civil, o projectes rurals i d'habitatge com els horts de Can Masdeu. Però també n'hi ha molts que són creats i organitzats per les administracions públiques locals.

La barrera ja difusa entre productor i consumidor que trobàvem a les AMAP fa unes passes encara més enllà: els consumidors s'organitzen

per ser alhora els seus propis productors: l'autogestió.

Hort comunitari de Can Cadena, Barcelona

Comerç just

El comerç just apareix als anys 60 a Europa i creix amb força les últimes dècades, sense deixar de ser encara un sector reduït, molt compromès i amb poca varietat de productes com el cafè, la xocolata o les artesanies. Tot i així comença a ampliar-se a d'altres productes i a consolidar-se com una opció de cooperació internacional efectiva, concreta i viable.

Parteix de la constatació de que els ajuts per al desenvolupament Nord-Sud suposen una fracció molt reduïda del transvàs permanent de capital dels països del Sud al Nord, degut a les dinàmiques actuals del comerç global. Segons aquest moviment, una forma més efectiva d'ajudar al desenvolupament dels països pobres passa per establir mecanismes més justos en el comerç internacional, que frenin les pràctiques de proteccionisme i subvencions al Nord, especialment les agràries. Per això un dels lemes centrals és “trade, not help”, “comerç, no ajudes”.

Aquest moviment social sorgeix arrel de la primera Conferència de l'*UNCTAD* celebrada a Ginebra el 1964, on molts estats nascuts del recent procés de descolonització exigien als països rics que obrissin les seves fronteres als productes agrícoles del *tercer món*. Actualment l'impulsen grans organitzacions com *Intermon Oxfam*, *Botigues del món*, *Setem* o *Càritas* així com milers d'experiències d'altres ONG's menors del Nord, amb les seves contraparts al Sud.

S'organitza al voltant de dos grans eixos: la *sensibilització* al Nord sobre la necessitat d'establir majors graus de justícia en el comerç internacional, i l'associació estratègica amb determinats productors del Sud geopolític per ajudar-los a construir, mitjançant préstecs i grans compres continuades dels seus productes, cooperatives agrícoles o explotacions familiars amb criteris de justícia social i una remuneració digna del treball.

Monedes comunitàries locals

Des de l'aparició a Vancouver, Canadà, del primer sistema d'intercanvis modern (LETS, *Local Exchange Trade Systems*) el 1982, han sorgit moltes iniciatives de *xarxes*, *fires d'intercanvi* i *bancs del temps* arreu del món. En molts casos, els intercanvis es converteixen, en crear una nova moneda local, en un model integrat de desenvolupament econòmic local. La moneda local genera una unitat regional i ciutadana de registre dels intercanvis econòmics, que permet crear un nou esglaó econòmic de proximitat i a escala humana; i no, com l'Euro, a escala industrial.

Tot i el seu caràcter encara reduït i incipient, l'observació de les monedes locals és molt rellevant, ja que, a més de ser organitzacions innovadores, duen a terme un profund qüestionament d'un element tan fonamental i quotidià, i alhora tan desconegut a les nostres vides, com és el diner, la partícula fonamental que mou i estructura les nostres societats.

Per tant és un bon exemple d'acció local, concreta i viable, que és alhora profundament revolucionària i portadora d'un canvi global. Una revolució legal, pacífica, feta per veïns que decideixen cooperar més estratament per crear una nova economia més pròpera.

En molts casos recuperen mètodes d'economia ancestrals pre-capitalistes. Però les combinen no només amb noves eines tecnològiques, sinó també amb noves formes organitzatives. Això fa que, lluny de ser un retorn a models antics i poc eficients per a resoldre les necessitats de societats modernes, com podria ser el *troc* o *bescanvi* clàssic, es constitueixin com models innovadors d'economia postcapitalista. La introducció d'un mitjà alternatiu de registre dels

intercanvis, molt diferent al diner oficial, enriqueix la comunitat local i revitalitza l'economia i els teixits socials.

Alguns col·lectius temen que la introducció d'una moneda elimini els espais existents d'economia col·lectiva o de donació. Però l'objectiu no és ocupar aquests espais, sinó els que avui ocupa l'Euro. També temen que la creació d'una nova moneda acabi sent igual que les actuals. Però això és impossible. Doncs així com *Monsanto* i la *permacultura* o l'*agroecologia* treballen en un mateix camp, el de l'agricultura; o com *Microsoft* i *Linux* treballen en el mateix sector, l'informàtic, en tots els casos es fa des de posicions completament oposades i irreconciliables. De la mateixa manera que els formats lliures i oberts de *Linux* no podran mai ser absobits o controlats per empreses com *Microsoft*, o que la *permacultura* i l'*agroecologia* impedeixen el control de les llavors de corporacions com *Monsanto* i mai podrien acabar fent el mateix les associacions i cooperatives que s'hi dediquen, tampoc les Monedes Socials podrien mai esdevenir semblants a la moneda oficial.

Tot i que treballen també en l'àmbit de la moneda, ho fan des de posicions massa allunyades de les monedes oficials perquè puguin convertir-se en el mateix. La moneda com a instrument de mesura dels intercanvis econòmics té milers d'anys d'història; la moneda capitalista que avui coneixem, amb interessos, té pocs segles; les monedes socials recuperen el que significà la moneda com a invent i tecnologia social humana per a l'intercanvi i la creació d'economies complexes basades en l'intercanvi multirecíproc. Però no en la usura ni en la dominació.

Les principals diferències són que no existeixen interessos: els qui tenen moneda social no poden vendre'n als que no en tenen a canvi de més moneda; és una economia gestionada per a la comunitat i des de la comunitat; el recolzament de la moneda no és l'or ni el dòlar, sino la capacitat de generar riquesa de la comunitat; impulsa dinàmiques

cooperatives i no competitives; o permet retrobar els talents individuals de cadascú.

Entre les moltes experiències que trobem al món, amb diferents models d'organització, destaquen el **Banco Palmas** a l'estat brasiler de Ceará, que emet una moneda social per facilitar la compra als comerços del barri i ofereix crèdits per a la millora de l'habitatge o per invertir en noves iniciatives productives i veïnals. Ha aconseguit crear i articular diverses cooperatives que s'ajuden amb els crèdits en moneda local, organitzada amb targetes de dèbit i crèdit.

Als Estats Units trobem un dels models de major impacte en aquest terreny: les **Ithaca Hours**, el valor monetari de les quals és una hora de treball -equivalent a 10 US\$- i que utilitza un suport físic en paper. També les **xarxes d'intercanvi argentines**, que van superar els 6 milions d'usuaris el 2003; els **LETS** britànics i nord-americans, els **SEL** francesos, el **Tianguis Tlaloc** a Mèxic, el **Chiemgauer** a Alemanya, molts sistemes a Japó, Tailàndia, Senegal, etc.

Tots ells s'articulen partint d'uns pocs models lleugerament diferents, entre els que destaquen:

1. El sistema de **paper moneda**, semblant a la moneda oficial però emès localment, sense interessos i amb mètodes diferents;
2. El model dels **LETS**, de l'anglès *Local Exchange and Trading Schemes*, que són sistemes de compensació de comptes virtuals de tots els usuaris, que globalment sumen zero, i amb llibretes de txecs personals que són introduïts en els balanços globals de la xarxa. Molt facilitat els últims anys per l'aparició de softwares com el CES que permeten una gestió comptable d'aquests sistemes de manera automàtica per Internet.
3. A França han aparegut els sistemes amb llibretes anomenades **SEL**, del francès *Systèmes d'Échange Locale*, molt semblant als

LETS. Però els intercanvis es registren en unes llibretes personals en les que cada usuari escriu a la de l'altre el valor d'intercanvi i el seu saldo total restant.

4. A les Monedes locals de les *Transition Towns* o emeses des de comerços locals i ajuntaments, l'emissió es fa a partir d'un canvi, en molts casos d'1 a 1 amb la moneda oficial.

Més enllà de l'èxit d'aquestes iniciatives en la seva implementació concreta, el que depèn de moltes variables socials, culturals i humanes, el concepte que hi ha al darrere de la proposta és molt transformador i interessant analíticament: es crea en tots els casos una nova unitat local de registre, que permet l'intercanvi econòmic descentralitzat i *multirecíproc* entre un grup de ciutadans que s'associen en una xarxa d'intercanvis permanents, independentment de l'abundància o escassetat de moneda oficial circulant.

Els ciutadans emeten monedes comunitàries des dels seus barris o pobles, en base a decisions assembleàries que els confereixen un major control de la seva economia, el que trenca d'una manera pacífica i creativa amb el monopoli d'emissió de moneda dels bancs centrals. El que és, junt amb els interessos, una de les bases centrals del control social dels centres de poder financer del capitalisme. Centres de poder oligopòlics que treballen, com veiem cada dia més clarament, amb mètodes molt propers als de càrtels mafiosos i d'extorsió i control de les nostres democràcies. Les Monedes Socials suposen un trencament d'arrel amb tota aquesta estructura de poder i d'opressió invisibles.

A moltes xarxes on, a més dels usuaris, participen comerços i productors locals s'aconsegueix generar un nou model d'organització econòmica de caràcter socialitzat o col·lectivista, que relocalitza l'economia i li dóna una nova dimensió social i cooperativa.

Generen també un nou espai de relacions inter-cooperatives entre les organitzacions altersistèmiques que ja existeixen a moltes regions. I una nova comprensió de l'economia i del potencial de les xarxes de ciutadans actius que volen construir noves eines de treball i consum responsable.

Constitueixen, per últim, un nou espai de relacions P2P: enlloc d'un sol centre d'emissió de moneda o de venda de productes, tots els usuaris emeten moneda en cada nou intercanvi, i es converteixen en micro-productors descentralitzats.

Les EcoXarxes

El gener del 2009 va començar a Catalunya una experiència de moneda local que des del primer any es replicà a altres regions. Es tracta de l'*EcoXarxa Montseny* i la seva moneda *EcoSeny* a la regió del Montseny, que ha donat peu a altres 20 EcoXarxes a Catalunya.

Utilitza un bitllet físic d'emissió local i una web desenvolupada per una altra xarxa a Sud-Àfrica, el CES: *Community Exchange Systems* (sistemes comunitaris d'intercanvi), que permet a qualsevol comunitat començar fàcilment un sistema de registre virtual dels intercanvis de manera descentralitzada (www.ecoxarxes.cat , www.ces.org.za).

El 2015 es posà en marxa l'*Integral CES* amb una estructura semblant al CES però millorada i amb Software Lliure (www.integralces.net).

El que defineix una ecoxarxa i li permet generar una innovació respecte models anteriors de xarxes d'intercanvi és que es combina la moneda social amb una cooperativa de consum. Combinant també diversos models de moneda social. Com als LETS, els usuaris de la xarxa poden generar moneda local en oferir qualsevol bé o servei a la xarxa. Però

també poden adquirir, com a les monedes de les *Transition Towns*, moneda local comprant-la amb euros en un canvi 1 a 1. Això ho fan els *visitants* i *consumidors* que no han generat prèviament moneda social amb intercanvis. Així ells poden participar i adquirir productes, i la xarxa reuneix un capital conjunt en euros, que col·lectivitza per adquirir béns i serveis que encara no estan disponibles a l'EcoXarxa amb Moneda Social. I que es vénen després íntegrament amb Moneda Social a usuaris i visitants.

Són propostes construïdes per activistes, però no només per a activistes. On, de nou, la cooperació i el treball obert en xarxa es revela com un factor decisiu de generació de riquesa i innovació.

www.ecoseny.net

www.ecoxarxes.cat

www.cooperativa.cat

Central d'Abastiments Col·lectius

La xarxa EcoSeny va generar així una proposta innovadora: la *Central d'Abastiments Col·lectius*, que funciona amb euros i moneda local.

El model és molt similar al d'una cooperativa de consum, però les compres, enlloc de ferse amb els euros aportats per cada família per la seva cistella, es fan amb els euros ingressats de manera col·lectiva a les fires i rebosts pels *visitants* o *consumidors* de l'Eco Xarxa: aquells que no han aportat coses per intercanviar i que han aconseguit Moneda Social fent el canvi 1 a 1 amb l'oficial. Amb els euros ingressats així es fan compres col·lectives de productes bàsics que es porten a les següents fires i al rebost, que es venen en Ecosenys a tothom qui en tingui, sigui o no un usuari inscrit de la xarxa.

Aquesta combinació d'euros i ecosenys, i de poder aconseguir ecosenys fent intercanvis o fent canvi de moneda, fa que la proposta generi un salt emergent, d'una xarxa d'intercanvis cap a un nou tipus d'organització econòmica col·lectiva, fruit de combinar una xarxa d'intercanvi amb una cooperativa de consum agroecològic, que esdevé, de fet, una col·lectivitat de consum.

Les fires es converteixen en un aparador de l'economia solidària local, no només entre els usuaris que intercanvien, sinó també entre els consumidors i visitants que, sense formar-ne part de forma continuada, també poden actuar a la fira sense trencar el consens de fer-ho només amb moneda social o intercanvi directe. I en fer-ho, ajuden a capitalitzar en euros la iniciativa, fent possible que es puguin adquirir productes en euros a agricultors propers, ajudant-los en les seves explotacions, i permetent l'entrada de productes de primera necessitat a la xarxa.

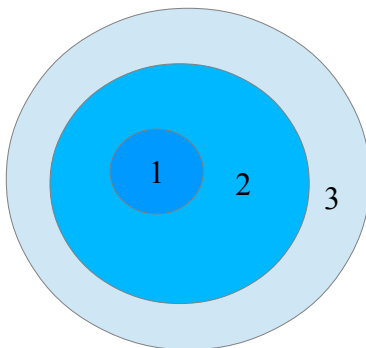

L'ecoxarxa i més tard la Cooperativa Integral Catalana (CIC) i altres projectes vinculats passen a treballar no només amb l'intercanvi, sinó amb 3 espais econòmics concèntrics:

3 cercles econòmics concèntrics de les EcoXarxes, EcoViles i CIC

1. Donació

No hi ha registre,
ni reciprocitat obligada.
Hi ha molta confiança,
solidaritat i proximitat.
Espai nuclear i més utòpic,
però minoritari.
Es dóna en famílies, tribus,
comunitats i col·lectivitats

2. Intercanvi directe i amb moneda social

Hi ha registre i reciprocitat,
però en un entorn solidari i cooperatiu.
Més confiança i proximitat.
Sistema central de transició.
Es dóna a regions i pobles en una nova escala humana d'economia.

3. Venda amb Euros

Hi ha registre, reciprocitat i euros, però amb formes ecològiques i solidàries (comerç just, producció ecològica, cooperativisme).
Menys confiança i proximitat.
Sistema perifèric d'interacció amb el món exterior i generació d'Euros.
Es dóna majoritàriament en espais altersistèmics del capitalisme, però també en la interacció amb persones i organitzacions de l'economia convencional.

No és un model fixe, sinó variable en funció de la capacitat d'organització econòmica ciutadana de cada regió.

Finances

La majoria de projectes, empreses, cooperatives, associacions i organitzacions, necessiten disposar d'inversions inicials per arrencar les seves activitats. Sovint acudeixen a la banca convencional, però avui existeixen ja moltes alternatives per resoldre-ho amb institucions de crèdit de l'economia social.

Els *bancs cooperatius*, la *banca ètica*, les *cooperatives de crèdit* o les institucions de *microcrèdit* solidari són algunes d'aquestes iniciatives, que sorgeixen i prenen força a partir dels anys 80.

Banca ètica

Amb aquest terme (un oxímoron per a molts encara) s'identifiquen les entitats financeres que tenen polítiques d'inversió basades no només en criteris de maximització de la rentabilitat dels estalvis, sinó també en altres de tipus ètic i social. Ampliant els seus requisits a l'hora de decidir el destí de les seves inversions. Sense renunciar al guany financer, es concedeixen préstecs a projectes que responen a criteris ètics, socials i mediambientals. Els *rendiments financers* són indissociables del *rendiment social*; conformen una unitat. Saber si un fons d'inversió ha generat o no beneficis implica preguntar sobre el destí i les repercussions d'aquestes inversions.

A la banca convencional és molt difícil conèixer aquest destí. Una major transparència sens dubte canviaria moltes dinàmiques hegemòniques, ja que molts ciutadans no estarien disposats a col·laborar amb empreses armamentístiques, per exemple, o que duen a terme pràctiques il·legítimes o de dubtosa ètica, si existís una transparència que permetés saber-ho. Sovint els principis ètics dels dipositaris no corresponen amb els principis ètics de les iniciatives que els seus

diners estan recolzant directa o indirectament. Això és el que porta a la creació de les finances ètiques.

Sota el concepte de banca ètica, que neix de la mà del d'*Inversió Social Empresarial* (ISE), trobem experiències molt diverses, amb diferents graus d'exigència ètica i de democràcia interna. Tots comparteixen un mateix denominador comú, com a la resta de camps de l'economia social: entendre l'economia com una eina al servei de les persones i no a l'inrevés.

Es recupera el sentit etimològic de la paraula *crèdit*, creient més en els projectes, de manera que aquests puguin constituir en major mesura els avals dels préstecs.

La banca ètica no treballa amb projectes que operen en àmbits que no superen una sèrie de criteris **excloents**. Com treballar en la producció i venda d'armament, tabac, energia nuclear, pesticides; proveïdors que practiquen explotació ambiental, agricultura intensiva, biotecnologia i manipulació genètica, tala de boscos tropicals, mineria amb alta contaminació, deslocalització a països del Sud amb pràctiques d'explotació laboral o comportaments irresponsables en àmbits comercials i publicitaris; que recolzen règims polítics dictatorials, treballen amb paradisos fiscals, monopolis econòmics o negocis en països que vulneren els drets humans.

D'altra banda té uns criteris **inclusius** que afavoreixen les inversions en camps que generen impactes socials i ambientals positius: productes elaborats per col·lectius en situació de risc o inserció laboral; empeniments que redueixen la despesa energètica, que respecten la biodiversitat o que recolzen el desenvolupament local, l'educació o la igualtat de gènere; empreses democràtiques, sense grans diferències salarials o que cooperen amb el Sud global.

Per poder accedir a un préstec d'un banc ètic, cal que l'organització compleixi també requisits com la dificultat d'accés a un crèdit convencional i la viabilitat de l'empresa o el projecte; projectes que per manca de garanties econòmiques o d'una rendibilitat tan elevada com altres activitats més especulatives, no obtindrien crèdit de les entitats financeres convencionals. Les inversions ètiques permeten trencar aquest cercle viciós que impedeix el desenvolupament d'iniciatives locals o dutes a terme per col·lectius o individus que no disposen d'un fort suport econòmic previ.

Pel que fa al seu funcionament, varia entre models com el del *Cooperative Bank* o *Triodos* que funcionen com bancs normals, amb comptes personals i caixers automàtics associats; o *Fiare*, que actua com una segona entitat, oferint crèdit només a projectes, sense una operativa de banca personal convencional. Això fa que els clients es vegin obligats a resoldre les seves transaccions quotidianes (com les nòmines i rebuts) amb altres entitats.

Altres com *Coop 57* o *Oikocredit* només treballen com fons d'inversió on es poden deixar els estalvis a llarg termini, que financen projectes coherents amb aquesta proposta. Totes elles han crescut de manera significativa els últims anys en nombre de clients, dipòsits, oficines i en extensió geogràfica.

El valor dels interessos també varia, sent iguals o menors als del mercat. Generalment els rendiments financers són menors del que ofereixen les finances *no ètiques*, que tenen altes rentabilitats econòmiques, però generen dèficits socials i ecològics.

La banca ètica s'està consolidant com una alternativa viable i com un dels sectors amb més creixement i projecció de l'economia solidària. En l'actual context de crisi i de descrèdit de les institucions financeres,

assenyalades per la seva manca d'ètica estructural, l'ús socialment responsable dels estalvis sorgeix com una necessitat ciutadana. Veiem novament com en el camp, en aquest cas, de les finances, neixen des de la societat civil noves organitzacions amb criteris de justícia més restrictius i responsables que els que el mercat o les administracions públiques consideren apropiats. Empenyent la societat cap endavant en els seus graus de democràcia, en aquest cas econòmica.

TRIODOS. D'origen holandès i amb tres dècades d'història, és el primer banc ètic que arriba a Espanya, l'any 2004. Des d'aleshores ha crescut en clients, estalvis, i productes. www.triodos.es

COOP 57. Cooperativa de serveis financers, creada el 1998 a Barcelona. www.coop57.coop

OIKOCREDIT: entitat financera també d'origen holandès que destina els estalvis dipositats al finançament de projectes al sud.

www.oikocredit.cat

FETS: *Finançament ètic i solidari* és una associació de segon grau que agrupa entitats per promoure el desenvolupament de l'estalvi ètic solidari a Catalunya. www.fets.org

FIARE: www.fiarebancaetica.coop

Cooperatives de crèdit

Com en els altres models de cooperativisme que ja hem vist, també aquí un conjunt de ciutadans s'associa per resoldre de manera conjunta a través de la unió cooperativa, l'accés a determinats béns que no es poden adquirir amb els mecanismes habituals de mercat; en aquest cas el crèdit.

Trobem a tot el món moltes experiències en aquest camp entre les que destaquen el moviment *Desjardins*, un banc popular cooperatiu creat fa 90 anys a Quèbec, que compta amb més de 4 milions de socis i promou el desenvolupament econòmic i social (www.desjardins.com); la *Banca Popolare Ética* a Itàlia, que compta amb 13.000 socis i 2.000 associacions i cooperatives, i finança projectes socials. Vinculada a Fiare (www.bancaetica.com). A Irlanda, 2 milions de persones pertanyen a una de les 500 cooperatives de crèdit que hi ha al país. A Bolívia la cooperativa CJN gestiona el 25% dels estalvis nacionals (www.cjn.coop). A França trobem la *Nouvelle Économie Fraternelle* (www.lanef.com). A Suècia el *Jak Medlemsbank* és una cooperativa bancària sorgida el 1965, que compta amb 36.500 usuaris que són els propietaris d'un banc amb el que els membres es deixen diners entre ells sense interessos (www.jak.se). O el ja citat *Coop57* a Catalunya.

Microcrèdits

A partir de la primera experiència del *Grameen Bank*, creat per l'economista bengalí Muhamad Yunus, neix el primer banc de microcrèdits. La idea és senzilla: concedir préstecs de quantitats molt reduïdes. El que permet superar l'escull que impedeix que molts ciutadans del planeta puguin posar en marxa petits micro-empreniments comercials.

L'aval no el constitueix el patrimoni o suport econòmic previ, sinó el fet de concedir els préstecs a grups de cinc persones. La pressió i l'autoajuda col·lectiva generen un retorn més elevat que a la banca convencional. Aquests bancs no estan exempts d'interessos, que en alguns casos (com en el propi *Grameen Bank*) són elevats.

Suposen una innovació en la forma d'entendre la banca, que sembla interessar tant als sectors socials progressistes com als que provenen de la banca convencional. Sorprèn veure com grans banques tradicionals o fins i tot cases reials com l'espanyola destinen temps i energia en promoure, per primer cop, una iniciativa emmarcada en l'economia social. Això potser s'explica pel fet que uns ajusts en els procediments a l'hora de concedir préstecs, permeten l'entrada al mercat financer dels 3 o 4 mil milions de pobres al món que n'havien quedat exclosos. El que suposa, per tant, un gran negoci, que pot explicar per què moltes banques convencionals han afegit seccions de microcrèdit a la seva estructura convencional.

També genera un interrogant de dimensions polítiques i històriques: ¿el fet que tots els pobres del món puguin convertir-se en micro empresaris capitalistes, constitueix un avenç de les opcions socials i progressistes o bé de les liberal-capitalistes?

www.grameen-info.org

Comunitats autofinançades

Les comunitats autofinançades o CAF són una nova proposta d'estalvi i préstec comunitari semblant als microcrèdits, però completament autogestionària. Es tracta de petites comunitats en les que els socis, generalment entre 10 i 30 persones, dipositen petites quantitats de diners. Això els converteix en socis o propietaris d'una CAF, que funciona de manera autònoma.

Amb el fons creat s'ofereixen petits crèdits als socis (d'una mitjana de 350 euros), que permeten fer petites inversions o que serveixen per cobrir despeses com reformes a la casa, remeses al país d'origen, llibres per a l'escola dels fills, etc. El cost financer dels crèdits es decideix en assemblea entre els membres de cada CAF, i sol ser d'un 1% mensual, més 3 € de despesa financera. Constitueix un interessant model de micro-banc ciutadà autogestionat.

A Barcelona una associació amb aquest mateix nom (inspirada en una construcció semblant a Veneçuela) està impulsant la proposta entre col·lectius d'immigrants.

www.comunidadescaf.org

CASX

Durant la protesta dels indignats a Plaça Catalunya, Barcelona, alguns membres de la CIC que integràvem la comissió d'economia de la plaça vàrem plantejar la creació d'un banc propi dels moviments socials que actués tal com es reclamava a les places que havien d'actuar els bancs.

La proposta fou aprovada per l'assemblea de la plaça i construïda al llarg de 2011 per la CIC. El fet que no hi hagi interessos ni es cobri per la gestió fa que qualsevol impagament afecti greument l'estructura i el balanç de la iniciativa, i encara estan ajustant-se els mètodes de préstec i d'organització.

Es fan assemblees amb els socis interessats i els que demanen préstecs, on es decideixen les assignacions, que acostumen a ser d'uns pocs centenars d'euros fins a uns 5.000. La iniciativa ja ha permès finançar molts projectes i esdeveniments, com escoles lliures, projectes productius o festivals alternatius.

S'emmarca en el llarg conjunt de mètodes d'economia col·lectiva i revolucionària de la CIC. Ajudant a complementar els necessaris espais de generació d'euros que se sumen als espais de moneda social i d'economia comunitària.

www.casx.cat

Assegurances ètiques

La pròpia naturalesa del negoci d'una companyia d'assegurances, fa que aquest pugui ser un terreny propici a litigis, discrepàncies i abusos corporatius sobre els clients. A vegades és difícil rebre la indemnització legítima i reconeguda al contracte quan succeeix una incidència. La inspecció sobre si la demanda s'ajusta o no a allò signat i la resultant indemnització poden estar sotmeses a interpretacions i a fortes pressions corporatives.

Per tant, donat que els aspectes ètics són importants en aquest sector, els criteris de tipus social o solidari poden ser decisius per al consumidor. Les companyies asseguradores que actuen amb els principis de l'economia solidària ofereixen més garanties d'una decisió justa. Això constitueix un valor afegit rellevant d'aquest tipus de serveis, que crea un avenç ètic en aquest sector, potser més rellevant que el que pogués oferir un avenç tècnic. Un altre camp on la introducció de l'ètica i de criteris socials pot generar un factor diferencial positiu.

A Catalunya i Suïssa hi ha dues experiències rellevants: *Arç i Altra*. A Itàlia funciona el consorci *CAUS* (ConSORCI Assegurador Ètic i Solidari).

Arç Cooperativa, Barcelona. www.arccoop.coop

ALTRA, Suïssa www.altra.ch

Consortio assicurativo etico solidale, Itàlia. www.consortio.org